

Den kyrkliga lärans sanningsanspråk och den ekumeniska dialogen *Dominus Iesus* som utmaning för samtalet mellan konfessionerna

CHRISTOPH SCHWÖBEL

Christoph Schwöbel är professor i systematisk teologi samt direktor för det ekumeniska institutet vid universitetet i Heidelberg. Artikeln är ett bidrag till den pågående diskussionen inom kristen religionsteologi som uppkommit med anledning av Vatikanens dokument Dominus Iesus.

1. En ekumenisk besvikelse?

När den romersk-katolska troskongregationens deklaration *Dominus Iesus* publicerades den 5 september 2000 i Tyskland utlöste den avsevärd irritation inom den evangeliska kyrkan. Preses Manfred Kock, ordföranden för rådet för den evangeliska kyrkan i Tyskland (EKD), publicerade ett ställningstagande, som började med orden: «Signalerna från Rom pekar på stillestånd. Mer ändå: De betyder en förstärkning av den romersk-katolska kyrkans traditionella självförståelse och ett bakslag för den ekumeniska gemenskapen i försonad olikhet». Visserligen betonade Kock att deklarationen innehöll «talrika utsagor, vilka också reformationens kyrkor gärna och med eftertryck kunde instämma i». Kock betonade här framför allt utsagorna «om Jesu Kristi unicitet och hans frälsningsuniversalitet» som han tolkade som parallel till Barmendeklarationens utsaga: «Jesus Christus såsom han betygas för oss i den Heliga Skrift är det enda Guds Ord, som vi hör och som vi i livet och i döden har att förtrösta på och att lyda.» Utsagorna, som gäller den romersk-katolska kyrkans förhållande till de evangeliska kyrkorna, vilka enligt *Dominus Iesus* som «kyrkliga gemenskaper» inte är «kyrkor i egentlig mening», blev dock av Kock tolkade som ett avsteg från en kontakt mellan jämlikar i ekumeniken. «Med en tydlighet, som inte lämnar rum till något tvivel, lämnas här ett återbud till principen om ett umgänge

par cum pari, alltså mellan jämlika». Intentionen att säga att de evangeliska kyrkorna inte är «kyrkor i egentlig mening», som också slås fast i den «Not till begreppet «systerkyrkor» som troskongregationen den 30 juni 2000 sände till biskopskonferenserna, bemöter Kock med att «de båda kyrkornas existens som partners sida vid sida visar på en sanning som föregår den begränsande synen i den samtida romersk-katolska läran.» Kock avslutade sitt ställningstagande med orden: «Kyrkans framtid kommer att vara ekumenisk. Detta motsvarar Jesu Kristi löfte och det motsvarar — i Tyskland likaväl som på andra platser — den praktiska nödvändigheten av kyrkans vittnesbörd och tjänst. I detta kan heller inte kongregationen för trosläran bringa oss ur fattningen.»¹

På ett liknande sätt yttrade sig också kyrkledningen för Tysklands förenade evangelisk-lutherska kyrka (VELKD). Också här fastslås att «*Dominus Iesus* i utsagorna om unicitet och universalitet av frälsningen i Jesus Christus formulerar trosövertygelser ..., som motsvarar det som i den ekumeniska dialogen mellan lutheraner och Rom fastslås som gemensam trosegendom.» Men till utsagan, att den ena, heliga, katolska och apostoliska kyrkan helt och fullt fortlever i enbart den katolska kyrkan, fastslås det: «Detta krav går inte att bibliskt bevisa. Att hävda det på detta sätt vid nuvarande tidpunkt visar bristande

¹ epd-dokumentation nr 39, 11 september 2000, 17 (epd = Evangelischer Pressedienst).

ekumenisk sensibilitet. Den ekumeniska utvecklingen borde också i Rom ha fört till insikten att den ena kyrkan, Jesu Kristi Kyrka, existerar i den historiska formen av kyrkor.» Vidare heter det: «... det är inte i enlighet med Kristi ande, när den ene vill neka den andres existens i den ena kyrkan, Jesu Kristi Kyrka, på grund av kriterier som fortfarande behöver klarläggas». ² Den som inom VELKD har ansvar för kontakter med den katolska kyrkan, den bayerske biskopen Johannes Friedrich, konstaterade på ett exakt sätt: «Kristus förblir för oss fortfarande en kritisk instans även gentemot kyrkan.» ³

I de evangeliska kyrkornas ställningstaganden till *Dominus Iesus* återkommer alltid tre punkter: ett instämmande i framhävandet av Jesu Kristi unicitet och universalitet gentemot relativistiska uppfattningar om frälsningssanningen, en besvikelse över utsagan, att evangeliska kyrkor inte betraktas som «kyrkor i egentlig mening» och en beslutsamhet att inte förneka den ekumeniska gemenskap, som växt fram i Tyskland mellan de olika konfessionerna utan att med fasthet fullfölja strävandena efter ekumenisk förståelse. Det är uppseendeväckande att troskongregationens deklaration inte besvaras med en trotsig hållning: Vad rör det oss om troskongregationen frånsäger oss rätten att vara «kyrka i full mening»? Att vara kyrka beror inte på troskongregationens uppfattning utan på närvaron av den treenige Guden i sin kyrka, såsom det är lovat i Skriften. Att man avstår från en sådan för protestanter helt rimlig hållning talar för att de evangeliska kyrkorna inte vill försvara sin rätt att vara kyrka genom att avsäga andra kyrkor rätten att vara detta. Speciellt tydligt blir det i ett pressmeddelande från EKD från ett sammanträde med EKD:s kyrkokonferens den 7 september i Halle (Saale). Där heter det redan i rubriken: «Den evangeliska kyrkan vill föra gemenskapen med den katolska systerkyrkan vidare.» ⁴

En liknande differentierad hållning talar också ur ställningstagandena från den romersk-katolska kyrkan i Tyskland. I en kommentar till *Dominus Iesus* från den 5 september 2000 gick den tyska katolska biskopskonferensens ord-

förande, biskop och numera kardinal Karl Lehmann, med stor försiktighet in på denna ekumeniska fråga. Visserligen citerar han inte utsagan ur *Dominus Iesus*, att den enda heliga, katolska och apostoliska kyrkan är realiserad *endast* i den romersk-katolska kyrkan. Tvärtom går han tillbaka till två av Vatikankonciliet texter, som inte innehåller detta exklusivitetsanspråk. Så citeras *Lumen Gentium* 8, nämligen att kyrkan som vi bekänner i Credo, förverkligas i den katolska kyrkan (*subsistit in*); men det sägs inte som i *Dominus Iesus* att «endast en enda »subsistens» av den sanna kyrkan finns». ⁵ I stället för en negativ utsaga, nämligen att «de kyrkosamfund ..., som inte har bevarat ett giltigt biskopsämbete och den ursprungliga och fullkomliga realiteten av det eukaristiska mysteriet ... inte är kyrkor i egentlig mening» ⁶ citeras nästan hela texten av *Unitatis redintegratio* 4, där det t.ex. också heter: «Å andra sidan är det nödvändigt, att katolikerna med glädje erkänner och uppskattar de äkta kristna värden som finns hos de från oss separerade bröderna (och systrarna) och som tillhör vårt gemensamma arv.» ⁷ Biskop Lehmann tillade. «Man ser utifrån denna djuplodande utsaga från konciliet hur man måste fortsätta att bemöda sig om att diskutera denna svåra fråga. Därför måste den teologiska forskningen än intensivare vända sig till det fortsatta klarläggandet av denna centrala fråga, som är nära förknippad med problemet om kriterierna för kyrkans enhet.» ⁸

Utifrån detta avvägda och välbalanserade ställningstagande kan man märka att den tyska biskopskonferensens ordförande är angelägen om att inte upprepa utsagorna i *Dominus Iesus*, som måste framstå som en ringaktning av de ekumeniska partners i Tyskland. Men samtidigt visar han själv, genom att återuppta Vatikankonciliet texter, på det för den katolska teologin centrala problemet: receptionen och tolkningen

⁵ *Dominus Iesus* anm. 56.

⁶ DI 17.

⁷ Ordföranden av den tyska biskopskonferensen, biskop Karl Lehmann, till kongregationens deklaration gällande tros läran *Dominus Iesus* om Jesu Kristi och kyrkans unicitet och frälsningsuniversalitet, 9.9.2000, punkt 5 av pressdeklarationen.

⁸ *Ibid.*

² epd-dokumentation nr 43, 9 oktober 2000, 21.

³ epd-dokumentation nr 40, 18 september 2000, 14.

⁴ epd-dokumentation nr 40, 18 september 2000, 13.

av två av konciliets texter genom troskongregationens deklaration. Skall konciliets stora texter om kyrkofrågan och ekumeniken tolkas så att den sanna kyrkan endast och uteslutande är förverkligad i den katolska kyrkan, så som exklusivitetstolkningen i *Dominus Iesus* tycks rekommendera, eller finns det på basis av Vatikanconciliets texter möjligheten att inte frånsäga de icke-katolska kyrkorna deras existens som kyrka utan i stället att erkänna den — utan att för den skull dölja skillnaderna i förståelsen av kyrkan?

Ser man på dessa reaktioner på *Dominus Iesus* på evangelisk och katolsk sida i Tyskland, förstår man att den evangeliska «besvikelsen» över detta «bakslag för ekumeniken» på den katolska sidan motsvaras av ett bemödande om «skadebegränsning», vilket inte vill sätta det uppnådda samförståndet på spel genom nya skilljegränser.

Men är utmaningen i *Dominus Iesus* därmed tillräckligt utvärderad? Kan man inte också vinna en positiv mening i den klarhet och bestämdhet, med vilka troskongregationen formulerar den romerska positionen, en utmaning för samtalspartnern att formulera den egna positionen med samma klarhet och bestämdhet? Under tidigare år hade man ibland — och inte minst i debatterna om «Den gemensamma deklarationen om rättfärdiggörelseläran» och «Gemensamt officiellt uttalande»⁹ — intrycket att strävandena om en samstämmighet i läran mellan den katolska kyrkan och de lutherska kyrkorna förde till en sorts «nivellerings-ekumenik», i vilken skillnaderna i läran fortfarande endast uppträdde som skillnader i formuleringar och språk men inte som skillnader i sak. Eberhard Jüngel har i sin uppsats «Quo vadis ecclesia?» sagt adjö till denna sorts samstämmighets-ekumenik. Han frågar: «Vad blir det nu av ekumeniken?» och svarar: «Samstämmighetslärans ekumenik torde nog slutligen ha nått sina gränser. En kyrka som proklamerar ofelbara läror är nu också belastad med oåterkalleliga misstag. Det har knappt någon mening att med diploma-

tiska konstern konstruera «differentierade samstämmigheter», som sedan ren nominalistiskt simulerar en samstämmighet i läran, som saknar varje sakinnehåll. Om det ekumeniska samförståndet skall fortsätta, kommer man nog att «i väntan på bättre tider» till att börja med en gång till att behöva i lugn och ro och «broderlighet» utarbeta och också acceptera de verkliga differenserna, för att därefter mötas på en väg, som alla kyrkor nu endast kan peka på.»¹⁰ Markerar alltså *Dominus Iesus* slutet på en «nivellerings-ekumenik», i vilken allvarliga differenser i saken inte blir språkligt suddiga utan utarbetas — just för dialogens, för sanningens skull?

2. Vad säger *Dominus Iesus*? — Vad finns det för svar utifrån den evangeliska teologins perspektiv?

Man måste konstatera, att temat om kyrkan och den romersk-katolska kyrkans förhållande till andra kyrkor endast är ett deltema i deklarationen. Tyngdpunkten ligger i tillbakavisandet av teologiska teorier inom den katolska teologin, «som vill rättfärdiga den religiösa pluralismen inte bara *de facto* utan också *de iure* (eller principiellt)» (4). Religiös pluralism förstås här inte som en deskriptiv teori för beskrivning av tidens religiösa situation utan som en normativ teori, som betraktar religiösa sanningsskrav som principiell likvärdiga och för den skull förnekar slutgiltigheten och fullständigheten i Guds uppenbarelse i Jesus Kristus och dennes universella frälsningsförmedlarskap. *Dominus Iesus* är närmast ett tillbakavisande av alla former av religiös relativism i den teologiska läran och den kyrkliga praxis. Det har därför förmodats att den egentliga kontexten för *Dominus Iesus* är att se i en motsättning till de pluralistiska religionsteorier som framför allt finns i Asien och Amerika, såsom den redan har kommit till uttryck i den tillfälliga exkommunikationen av den från Sri Lanka kommande teologen Tissa Balasuriya och i den till-

⁹ Se den svenska utgåvan och kommentarer i Gösta Hallonsten & Per Erik Persson (red), «— att i allt bekänna Kristus: den gemensamma deklarationen om rättfärdiggörelseläran: tillkomst, texter, kommentarer», Verbum, Stockholm 2000.

¹⁰ E. Jüngel, «Quo vadis ecclesia? Kritische Bemerkungen zu zwei neuen Texten der römischen Kongregation für die Glaubenslehre», *Deutsches Allgemeines Sonntagsblatt*, 15.9.2000, här citerat från epd-dokumentation nr 40, 18 september 2000, 1–5, 4.

fälliga indragningen av undervisningsrätten för jesuiten Jacques Dupuis, som länge undervisade i Indien. Gentemot sådant betonas kyrkans i Kristi uppdrag begrundade universella missionsuppdrag som inkluderar dialogen men är obrottsligt förpliktigt till uppenbarelsens sanning. Denna dialog är helt positivt beskriven: «Denna dialog, som hör till kyrkans omvändelseuppdrag, leder till en hållning av förståelse och till en relation av ömsesidig kännedom och berikande, och detta i lydnad för sanningen och med respekt för friheten» (2). Gentemot ett ifrågasättande av universaliteten och exklusiviteten i Guds uppenbarelse i Jesus Kristus utvecklar deklarationen dels *credenda* («det som fast måste tros, ...») och dels det lägre värderade *tenenda* («det som med bestämdhet ... måste fasthållas»).

I första stycket av deklarationen betonas «fullheten och slutgiltigheten av Jesu Kristi uppenbarelse» (1). Gentemot uppfattningen, att Guds uppenbarelse i Jesus Kristus är «begränsad, ofullständig, ofullkomlig och komplementär till den i andra religioner» (5), därför att universaliteten av «sanningen om Gud» inte förstås helt av någon historisk religion och inte kan komma till uttryck i någon historisk person utvecklas Guds uppenbarelse i Jesus Kristus som en fullständig och slutgiltig uppenbarelse. På denna uppenbarelse svarar trons lydnad som «en gåva av nåd» (7): «Trons lydnad för till antagandet av trons sanning». Därför måste man skilja mellan den «teologala tron, antagandet av den genom den ende och trefaldige Guden uppenbarade sanningen, och den «inre övertygelsen i de andra religionerna» lika mycket som man måste skilja mellan de «inspirerade skrifterna» i Gamla och Nya testamentets kanoniska böcker» och andra religioners heliga skrifter, om vilka det sägs — i en analytisk utsaga — att de «[innehåller] av Kristusmysteriet sådana element av det goda och av nåden, som är för handen i dem» (8).

Vad gäller betoningen av «fullheten och slutgiltigheten i Kristi uppenbarelse» finns det ingenting, som inte också hävdas av den evangeliska teologin och som inte också skulle försvaras av den evangeliska kyrkan. Man skulle snarare säga att sammanhanget, som så eftertryckligt har försvarats i den reformatoriska teologin, mellan *particulæ exclusivæ: solus Christus*,

sola fide och *sola scriptura* utarbetas så klart i detta avsnitt som i få av troskongregationens dokument. Skulle man fråga, vilken teolog i det gångna århundradet som har betonat «fullheten och slutgiltigheten i Kristi uppenbarelse» på ett framstående sätt, skulle nog såväl katolska som evangeliska teologer hänvisa till Karl Barth. Även i karakteriseringen av tron som «nådens gåva» skulle man vara ense från evangelisk sida, fastän vid denna passus också differenser kan skönjas, som framträder tydligare och tydligare i de följande avsnitten.

Från evangelisk utgångspunkt kan detta sammanhang formuleras på det viset: Uppenbarelsen är Guds fria självmeddelelse i Jesus Kristus genom den heliga Anden. Detta sker, genom att människor genom att höra kristusbudskapet i den på Skriften baserade förkunnelsen, övertygas genom Guds Ande om evangeliets sanning, i det att den blir viss för dem i deras hjärtan. Denna av Gud skänkta visshet skapar tro som ett obetingat förtroende till Gud, Fadern, Sonen och den heliga Anden. Trons lydnad växer fram ur vissheten om kristusbudskapets sanning. Utifrån evangelisk förståelse kan därför tron inte krävas. «Man måste nämligen fast tro ...» är enligt reformatorisk förståelse inget krav som står i mänsklig förmåga. Ur den reformatoriska teologins perspektiv skulle man därför inte heller kunna säga: «Trons lydnad leder till antagandet av trons sanning». (7) Det borde tvärtemot lyda: Den genom den heliga Anden skänkta vissheten om kristusbudskapets sanning i de troendes hjärtan leder till trons lydnad. Tron är Guds verk i människan och på detta sätt bekräftar Gud för de troende fullheten och slutgiltigheten i Kristi uppenbarelse.

Andra stycket i *Dominus Iesus* vänder sig mot en separation i frälsningsordningen mellan det eviga *Logos* och den historiske Jesus från Nazaret och mot ett lösgörande av Anden i frälsningsordningen från ordet. «Man måste nämligen fast tro att Jesus av Nazaret, Marias son, och endast han, är Faderns son och ord» (10). «På liknande sätt måste man också fast tro, att det endast finns en enda frälsningsordning, genom den ende och trefaldige Gudens vilja» (11). Även detta kan den evangeliska teologin utan inskränkning ansluta sig till. Det handlar egentligen om särdrag i den lutherska teologin, som

alltid har känt det ytterst svårt att tala om *Logos* före inkarnationen, om *Logos asarkos*, och som alltid har återknutit alla utsagor om *Logos* till utsagorna om *Logos ensarkos*, den människoblivna *Logos*, Jesus av Nazaret. Lösgörandet av Andens frälsningsordning från den människoblivna *Logos*' frälsningsordning, såsom den bevittnas och verkställs genom kristusbudskapet var den uppfattning som mötte reformationen i de så kallade «svärmarna» och som den med bestämdhet tillbakavisade.

Likaså kan den evangeliska teologin med bestämdhet ansluta sig till utsagorna om den «unicitet och universalitet» som Jesu Kristi frälsningsmysterium utgör. Kristus är den nödvändiga och tillräckliga källan till frälsningen. Därför betonar den reformatoriska teologin enheten av «*solus Christus*» och «*sola gratia*». Kristus är Guds nåd förkroppsligad. Augustinermunken Luther skulle emfatiskt ha samtyckt till Augustinus' mening som citeras i *Dominus Iesus*: «Utanför Kristus, «den universella frälsningsvägen ..., som aldrig har fattats det mänskliga släktet ..., har ingen uppnått frälsning, uppnår ingen den och kommer ingen någonsin att uppnå den» (De civitate Dei 10, 32,2 CCL 47,312)». Visserligen uppfattar den reformatoriska teologin Jesu Kristi unicitet och universalitet som Guds frälsningsväg för mänskligheten ännu radikalare, genom att utesluta det «deltagande i medlarskapet» (14), som nämns i deklARATIONEN. Det finns — enligt Bibelns vittnesbörd — endast en «medlare mellan Gud och människorna: människan Kristus Jesus, som har gett sig som lösen för alla» (1 Tim. 2, 4–6; citerat i 13). Uniciteten av Kristi medlarskap uppfattas såtillvida exklusivt.

Detta har vittgående konsekvenser, som visar sig i stycke IV i *Dominus Iesus*: «Kyrkans unicitet och enhet». Här konstateras meddetsamma i första meningen: «Herren Jesus, den enda frälsaren, har inte bara instiftat en gemenskap av troende. Han har grundat kyrkan som frälsningsmysterium» (16). Detta kan läsas som ett tillbakavisande av utsagan i *Confessio Augustana*, att kyrkan skulle vara ett «de heligas och sant troendes samfund» (CA VIII). Talet om kyrkans frälsningsmysterium förklaras sedan så: «Därför måste man i samband med uniciteten och universaliteten av Jesu Kristi frälsningsmedlarskap ha

en fast tro på uniciteten av den av honom instiftade kyrkan som en den katolska trons sanning» (16). Redan under punkt 4 i inledningen talades det om «kyrkans universella frälsningsmedlarskap», dvs. att Jesu Kristi frälsningsmedlarskap överföres till kyrkans frälsningsmedlarskap». Visserligen hänvisas även i *Dominus Iesus* till att Kristus som huvud för kroppen «inte [är] identisk» med dess lemmar, men att de «inte [heller får] separeras»: De bildar tillsammans den unike «hela Kristus.» (16) Tesen som står bakom dessa meningar tycks kunna formuleras som följer: «Kristi universella frälsningsmedlarskap» (16) förverkligas genom «kyrkans universella frälsningsmedlarskap» (4). Av Kristi unicitet sluter man sig sedan — följdriktigt — till Kristi kropps unicitet. Därefter framhävs den «historiska, i den apostoliska successionen förankrade kontinuiteten mellan den av Kristus instiftade kyrkan och den katolska». Och slutligen tås konciliets formulering upp: «Denna kyrka, författad och ordnad i världen som samfund, är förverkligad [*subsistit in*] i den katolska kyrkan, som leds av Petrus' efterföljare och av biskoparna tillsammans med honom» (16). I anmärkning 56 konstateras sedan: «De som från formeln *subsistit in* härleder åsikten att den enda kyrkan också skulle kunna vara förverkligad i andra kristliga kyrkor, motsäger därför i sin interpretation den autentiska innebörden i konciliets text.»

Troskongregationen citerar sedan sig själv ur sitt ställningstagande till boken *Kirche: Charisma und Macht* av Leonardo Boff: «Konciliet däremot har valt ordet *subsistit* just för att klargöra att det endast finns en enda «subsistens» av den sanna kyrkan, medan det utanför denna synliga struktur inte finns annat än «element av att vara kyrka» som — eftersom de är element av samma kyrka — tenderar och leder fram till katolska kyrkan» (anm. 56). Detta exklusivtetspåstående av den katolska kyrkan att den skulle vara den enda subsistensen av den sanna kyrkan går utöver konciliet — fastän den presenteras som konciliets utläggning. Där står ingenting om den sanna kyrkans exklusiva subsistens i den katolska kyrkan. I *Dominus Iesus* följer av detta inordningen till katolska kyrkan av de kyrkor som står utanför denna: «De kyrkor som visserligen inte är i absolut gemenskap med den katolska kyrkan men som genom nära band

såsom den apostoliska successionen och den giltiga eukaristin förblir knutna till denna, är äkta delkyrkor ... fastän de inte accepterar den katolska läran om primatet, som biskopen av Rom efter Guds vilja objektivt innehar och utövar över hela kyrkan» (17). Så heter det med explicit hänvisning till det Första vaticankonciliet. Med dessa delkyrkor, så upplyser oss «Noten om begreppet «systerkyrkor», avses de ortodoxa kyrkorna. Sedan följer avgränsningen gentemot de kyrkosamfund som ej är «kyrkor i egentlig mening»: «De kyrkosamfund däremot, som inte har bevarat det giltiga episkopatet och den ursprungliga och fullständiga verkligheten av det eukaristiska mysteriet, är inte kyrkor i egentlig mening; men de som har döpts i dessa kyrkor har genom kyrkan inlemmats i Kristus och står därför i en viss gemenskap med kyrkan även om den inte är fullkomlig.» Detta är alltså vi — de evangeliska kyrkorna och den anglikanska.

Ur evangelisk synpunkt ligger här den egentliga stötestenen i *Dominus Iesus*. Från Jesu Kristi universella frälsningsmedlarskap kan man enligt evangelisk tolkning inte sluta sig till kyrkans universella frälsningsmedlarskap, utslutande förstått som förverkligat i den katolska kyrkan. «Om man talar så», noterar Eberhard Jüngel kritiskt, «riskerar man att förväxla «Kristi brud» (jfr Ef. 5:23–25) med brudgummen».¹¹ Här måste man återbetona Jesu Kristi unicitet och universalitet, som ju *Dominus Iesus* själv starkt betonar, som frälsningsmedel gentemot deklarationen. Jesu Kristi frälsningsmedlarskaps exklusivitet gäller också gentemot kyrkan. Frälsningsmedlarskapets exklusivitet går inte att överflytta, eftersom det är ett verk av den treenige Guden i Kristus. Här gäller «solus Christus» i sträng mening. Ingen mänsklig, historisk institution får tillägna sig «universellt frälsningsmedlarskap». Att skapa vår frälsning är Guds verk allena i Jesus Kristus genom den heliga Anden. Som mänsklig institution kan kyrkan vittna om denna Guds frälsning endast genom att förkunna evangeliet och att utdela sakramenten. Men detta vittnesbörd — ett mänskligt verk av tron, som hänvisar till Guds frälsningsskapande handlande — kan brukas av Gud för att skapa frälsning,

genom att skänka tro: detta är det löfte, som gäller kyrkan.

Vi hittar här den största skillnaden mellan vad den romersk-katolska och den evangeliska kyrkan förstår med kyrka. Enligt evangelisk uppfattning visar sig Gud i Kristus i evangeliets förkunnelse i ord och sakrament och använder sig därvid av kyrkans mänskliga vittnesbörd, idet han genom den heliga Anden skänker visshet om kristusbudskapets sanning. Vittnesbördet om Guds uppenbarelse i Kristus genom Anden kan av Gud användas som uppenbarelsemedel: det är trons förhoppning. Men man kan inte ställa anspråk på att Kristi frälsningsmedlarskap fortsätts genom ett «kyrkans frälsningsmedlarskap». Ur evangeliskt perspektiv föreligger här en hopblandning av Guds handlande och människans, som för kyrkans del kräver det som endast kan sägas om Kristus: att utöva frälsningsmedlarskap. Gentemot detta gäller det ur evangeliskt perspektiv att rätt skilja mellan Guds verk och människornas verk, för att sedan på rätt sätt sätta dem i relation till varandra.

Samma svårighet dyker upp i talet om «kyrkans kännetecken», frågan om vad som är konstitutivt för kyrkan och om vad hon därmed kan kännas igen på. I *Dominus Iesus* görs den apostoliska successionen, definerad som det giltiga episkopatet, och den giltiga eukaristin de facto till kyrkans kännetecken. De avgör vilka kyrkor som betraktas som «äkta delkyrkor» och vilka som endast ses som «kyrkliga gemenskaper». Enligt evangelisk tolkning är endast predikandet av evangeliet och utdelandet av sakramenten i enlighet med evangelium kyrkans kännetecken. Kyrkan finns för det första där Guds nåd i Kristus förkunnas rent, dvs. utan tillsats av mänsklig lära, och för det andra där sakramenten utdelas i enlighet med evangeliet. Detta är enligt evangelisk tolkning också tillräckligt (*satis est*) för den kristna kyrkans sanna enhet. Artikel VII i den Augsburgska trosbekännelsen poängterar uttryckligen att det inte är nödvändigt att mänskliga traditioner, riter och ceremonier, som är instiftade av människor, överallt har samma form.

Här visar sig skillnaden mellan den evangeliska tolkningen av kyrkans enhet och den romerska. Enligt evangelisk tolkning har vi fått kyrkans enhet i Kristus till skänks. Kyrkans enhet grundar sig på den trefaldige Gudens

¹¹ epd-dokumentation nr 40, 18 september 2000, 3.

och de evangeliska kyrkornas lära kan man san- nerligen inte förebrå deklarationen. Men kanske öppnar sig därigenom en ny väg till dialog i försonad olikhet. Med profileringen av skiljaktig- heten har troskongregationen gjort en början för detta. Hittills sökte den ekumeniska dialogen utarbete gemensamma drag i läran. På vägen till ömsesidigt erkännande har detta inte fört oss vidare ett enda steg, som *Dominus Iesus* visar. Nu är det väsentligt att se skiljaktigheterna klart och tydligt och att modigt ta sig an dem i samtal.

Var ligger skillnaden mellan de evangeliska kyrkorna och den romerska? Hittills verkade det ofta som om det skulle vara möjligt att nå sam- stämmighet i lärofrågor, men att det på grund av frågor om kyrkan och ämbetet inte var möjligt att göra sig förstådd. Lärofrågor går att klargöra, förståelsen kan inte nås p.g.a. maktfrågor. Det är det obehagliga intryck, som därigenom kunde uppstå utanför kyrkorna i den vidare offentligheten. *Dominus Iesus* gör nu tydligt att skiljaktig- heten ligger mycket djupare. Den ligger i hur man bestämmer förhållandet mellan den treen- ige Gudens gärning och kyrkans gärning. Kan vi från Jesu Kristi exklusiva frälsningsmedlarskap sluta oss till kyrkans universella frälsningsmed- larskap, preciserat i *Dominus Iesus* som den romersk-katolska kyrkans medlarskap? Här ligger skiljaktigheten i förståelsen om hur Jesus Kristus själv gör sig närvarande genom kyrkans vittnesbörd: genom att överföra sitt frälsnings- medlarskap till kyrkan — något som man har skäl att anta enligt en och annan formulering i *Dominus Iesus* — eller genom att det vittnes- börd om uppenbarelsen, som man alltid noga måste skilja från uppenbarelsen av Gud själv i den heliga Anden, blir visshet som sanning? Här, vid den i första hand framträdande skillnaden, borde det ekumeniska samtalet börja, om vi verkligen vill komma vidare. «Frälsningen ligger i sanningen» (22). Det är den mest lovande meningen i *Dominus Iesus*, som därtill citeras från den katolska kyrkans katekes.

När vi i det ekumeniska samtalet på detta sätt börjar vid skiljaktigheterna, vari ligger då hoppet på försoning? Hur kommer vi från skiljaktighe- ten till den «försonade olikheten»? Här skulle det verkligen finnas anledning att misströsta, om för- väntningen på försoning endast vilade i männis- kans hand. På basis av evangeliet kan vi inte säga

så. Här gäller att ekumenik är en Guds gärning. Om det är den treenige Guden som genom sitt ord skapar kyrkan, då är det också den treenige Guden som förverkligar den i Kristus skänkt enheten i kyrkornas gemenskap. Försonad olik- het kan endast avse den av Gud försonade skilj- aktigheten, som vi i tro, kärlek och hopp betygar i våra ekumeniska samtal. Är ekumenik en Guds gärning då är ekumenik en angelägenhet för tron. Om ekumeniken enbart vilar i människans hand, har vi all anledning att misströsta. Vilar den i Guds hand får vi lita på att Gud genomför sin sanning — till vår frälsning. Denna tro är inför ekumeniska separationers verklighet ofta en djupt anfäktad tro. Men om Gud som rättfärdigar syndare också är den Gud som skapar sin ekume- nik, får vi ha förtroende för att misslyckandet av våra gärningar inte också är misslyckandet av Guds gärning. Visserligen: Sätter vi vårt hopp till den treenige Gudens gärning kan det hända att också våra föreställningar om enhet radikalt rela- tiveras. Hos Gud finns det ingen uniform enhet som upphäver mångfald, olikhet och specialitet. Om vi sätter vårt hopp till Gud, Fadern, Sonen och den heliga Anden i den enhet i vilken den ene Guden framträder i ett tretal av personer, måste vi också förvänta att den enhet som han skapar är en enhet som inte upphäver mångfal- den utan förverkligar den som enhet-i-relation. I den ekumeniska rörelsen i det gångna århundra- det har vi inte bara upplevt mångfaldiga miss- lyckanden utan också en berikande och gläd- jande ekumenisk gemenskap i vittnesbörd och tjänst för evangeliets sanning. Överallt där evangeliets sanning har lyst för oss i dessa erfarenheter har vi redan smakat på den gemenskap som Gud skänker.

Dominus Iesus är nog verkligen en sviken för- väntan av alltför lättvindiga ekumeniska för- hoppningar. Men deklarationen kan också vara en hälsosam besvikelse, om den lär oss att se vår olikhet i ögonen, att modigt göra våra skiljaktig- heter till dialogens tema och förvänta en förso- ning av vår olikhet inte bara genom skicklighe- ten i våra diplomatiska konsensusbemödanden utan genom Gud som skapar ekumenik i san- ningens gemenskap.

Översättning: Hannelore Stein och Per Erik Persson

Summary

This article reflects upon the implications of the recent Vatican document *Dominus Iesus* for the ecumenical movement and for ecumenical theology. After discussing some of the initial shock reactions to this document in Germany, the author investigates existing differences between the Roman Catholic understanding of Christian faith, as expressed in *Dominus Iesus*, and the Protestant understanding of Christian faith. While both Churches agree that faith is a gift of God and that the salvific mystery of Jesus Christ is unique and universal, the Roman Catholic Church deduces from this mystery its own unique and universal character as Church. Moreover, the nature of the true church is defined with reference to two necessary criteria, i.e. the uninterrupted apostolic succession and the protection of the fullness of the eucharistic mystery. From a Protestant perspective, any insistence on the necessary mediation of salvation through the church appears as a challenge to the belief in God's exclusive power to offer salvation. Hence, the differences with regard to the nature of the church and to its salvific role remain undissolved in the light of *Dominus Iesus*. The author concludes the article by calling for an honest ecumenical work with these existing differences as regards the nature of God's action in the world. And he reminds the reader that true community between the churches is itself a gift of the triune God.



Nästa häfte av STK kommer att innehålla bl.a.:

Geert Hallböck:

From Apocalyptic to Sage. Paradigms of Jesus in the 20th Century

och

Thure Stenström:

Søren Kierkegaard och liljorna på marken